

Posudek na bakalářskou práci

Bachtinova filosofie jazyka

Vypracovala: *Barbora Kučerová*

Předkládaná práce se zaměřuje na aspekt Bachtinova myšlení, kterému se v českém kontextu dosud nedostalo mnoho pozornosti: autorka sleduje – a to velice přehlednou a argumentačně přesvědčivou formou – genezi Bachtinova pojetí dialogu ve spojení s jeho obecnější teorií jazykového významu. Prvním – a klíčovým – tematickým okruhem práce je Bachtinova polemika se Saussurem. Bachtinovo pojetí životního postoje, jak je tematizováno na prvních stránkách práce, tohoto autora celkem logicky vede k zaujetí kritického postoje jak k saussurovské lingvistice, tak k dalším lingvistickým teoriím 19. a 20. století, jimž stručně řečeno Bachtin vytýká odhlížení od faktu, že řeč nejenže se konstituuje jako vztah mezi subjekty, ale co víc, že samy dotyčné subjekty docházejí svého určení díky *dialogu*; autorka potom právem tuto dynamizaci jazyka, která je s Bachtinovým jménem spojena, odlišuje od pouhé juxtaopozice replik (str. 11). Bachtinova námitka vůči Saussurovi pak spočívá zejména v kritice jeho pojmu *langue*, tedy systému jazykových norem, který existuje nezávisle na jednotlivých mluvčích. Smysl se nekonstituuje jako realizace tohoto systému v konkrétní promluvě, nýbrž v trojúhelníku tvořeném třemi členy: mluvčím, posluchačem a kontextem. Při uvažování o vztahu mezi promluvou a jejím kontextem potom autorka vychází z Bachtinova pojmu „hodnocení“, které je s to zahrnout i jevy, jež nejsou zachytitelné v dualitě signifikantu a signifikátu: mezi ně patří expresivní intonace a v hlubším smyslu sociální hodnocení, které je pro kontextualizaci promluvy nepostradatelné. Otázka sice zní, zda lze skutečně tvrdit, že „expresivní intonace každé jednotlivé promluvy je pouhým povrchovým tónem sociálního hodnocení“ (str. 22), nicméně při zkoumání platnosti tohoto tvrzení bychom se již museli obrátit k pozdější lingvistice a vlastního tématu autorčiny práce se to netýká.

Takto koncipovanou kritiku pak autorka shrnuje ve třech bodech: jednak důraz na kontextovou vázanost promluvy, jednak důraz na vztah promluvy a skutečnosti jakožto legitimní předmět lingvistického zkoumání, a jednak kritika teze o neutralitě významu. Z takto představené Bachtinovy pozice pak logicky vyplývají i teze, které mají širší než jen lingvistický dosah. V první řadě jde o poukazování na meze něčeho, co autorka označuje jako „individualistický subjektivismus“, v jehož rámci promluva – byť i dialogická – probíhá jako superpozice monologů. A zároveň zde také nahlížíme, v jakých intencích bude Bachtin uvažovat o literatuře – autorka tento přechod tematizuje na příkladu dvojhlasého slova a jeho vztahu k Dostojevského tvorbě. Výhledům k literární teorii zohledňující toto pojetí jazyka je věnována závěrečná práce, která končí právě tam, kde standardní interpretace Bachtina teprve začínají. Už jen proto je předložená práce nejen poučná, ale i potřebná, neboť tematizuje to, co stojí v pozadí Bachtinovy teorie románu a co je pro její pochopení, jak autorka přesvědčivě ukázala, nepostradatelné.

Abych nicméně pouze neshrnoval: podle mého názoru je předložená práce právě tím, čím by bakalářská práce měla být. Autorka je schopna dobře pracovat s literaturou, vymezit si téma a především zpracovat je velmi přesvědčivým a argumentačně koherentním způsobem. Jedinou drobnou výtku bych měl k závěru, který mi připadá jako pouhé shrnutí řečeného: možná právě v něm by bylo možné formulovat například to, jaké horizonty Bachtinova teorie jazyka otevírá (a není jich málo, ať už jde o literární vědu nebo o lingvistiku ve vlastním smyslu). To však není nic vážného a

vlastní téma je zpracováno způsobem, k němuž žádnou zásadnější výtku vznést nemohu. Předloženou bakalářskou práci navrhuji hodnotit stupněm výborně.

Praha, 26.5.2012

Josef Fulka